

Tanulmány

SINA SIMON 1810 – 1876 Kétszáz éve született a magyar tudomány és kultúra görög mecénása

Fokasz Nikosz

tanszékvezető egyetemi tanár, ELTE Társadalomtudományi Kar
a Magyarországi Görögök Kutatóintézetének igazgatója
fokasznikosz@tatk.elte.hu

„Tékinetes magyar tudós Társaság!”

A tudomány hatalom; oly hatalom, mely egy részről kutatásai s találmányai által a lelketlen természet felett vív ki mind több s több győzelmet s azt mintegy adózójává teszi, más részről fényt árasztó szövethatáránál fogva, a szellemi s erkölcsi világban szintúgy szétoszlattván lassanként a tudatlanság s előítéletek ködeit, midőn az értelmet fejti, a szívet nemesíti, a Valónak megismerésére s megkedvelésére vezet, egyszersmind a társadalmi hiányokból származó bajokat is orvosolja; s eképegyént, nemzetet s végre az egész emberi nemet azon tökély s boldogságra képes emelni, melyben az Alkotó eszes teremtményeit adományai által, ha ezekkel kellően élni tudnak és akarnak, e földön részesíteni kívánta.”

Báró Sina Simon 1858. augusztus 14-én Bécsben kelt levele – amelyben 80 000 forintot ajánl fel a célból, hogy az Akadémia „saját, hozzá illő lakhelyre” tehessen szert – kezdődik a fenti sorokkal. Ajánlata az MTA

székházára szánt első, s egyben legnagyobb magánadomány volt. Ennek jelentőségét elismerve az Akadémia a bárót 1858. december 19-én igazgatósági tagjai közé választotta, élete végéig az is maradt.

Máskor is, másoknak is gyorsan és bőkezűen adott. Akkor is, ha segítségre volt szükség, például árvíz- vagy tűzkárok esetén, de még inkább akkor, ha a magyarországi gazdasági, kulturális, oktatási intézmények fejlesztése volt a cél. Pályadíjak kiírásával, találmányok jutalmazásával támogatta a hazai mezőgazdaságot. A Magyar Gazdasági Egyesületnek induláskor tízezer forintot adott, a *Gazdasági Lapok* és a *Budapesti Szemle* évekig az ő támogatásával jelenhettek meg. A Nemzeti Színházat többször is, összesen mintegy 25 ezer forint összeggel támogatta, s a színház nyugdíjintézetét is többször kisegítette adományaival. A Magyar Nemzeti Múzeum éremtárának 2000, a Nemzeti Casinónak 6000 forintot adott. Fölkarolta a Képzőművészeti Főiskola ügyét, 2000 forinttal támo-

gatta a lipótvárosi Bazilika építését, 3000, illetve 1000 forintot adott barátai, Eötvös József és Deák Ferenc emlékművére, valamint 3000 forintot Széchenyi István kéziratának megvásárlására. Nem kétséges, hogy Sina Simonban a tizenkilencedik század egyik legnagyobb kultúra- és tudománytámogató mecénását tisztelhetjük. Becslések szerint Ausztria és Magyarország területén adományai meghaladták a félmillió forintot.

A hatalmas vagyon, amely a Habsburg-birodalom leggazdagabb főurai közé emelte, többgenerációs családi kereskedelmi tevékenység eredményeként, ezen belül is azonban döntően az édesapa, báró Sina György (1782–1856) kiemelkedő üzleti képességeinek köszönhetően jött létre.

Sina György bécsi székhelyű kereskedőként kezdte. Legfőbb terméke a gyapot volt, amelyet döntően az Oszmán Birodalomnak Makedóniaként ismert régiójából szerzett be, de forrásai egészen Indiáig is elértek. Ezzel a gyapottal látta el Ausztria és Európa textilmanufaktúráit, termékeiket pedig az Oszmán Birodalomban értékesítette. Második legfontosabb kereskedelmi terméke a Makedóniában és Kis-Ázsiában beszerzett dohány volt. A források elégtelensége, és a helyi termelés megerősítése, minőségének feljavítása érdekében új dohányfajtákat honosított meg Szeged környéki dohányültetvényein.

Egyre kiterjedtebb kereskedelmi tevékenysége mellett fokozatosan részt vállalt az ipari termelésben is. Ausztriában egy textilmanufaktúrát modern, angol technológiájú textilüzemé alakított át, részesedést szerzett a papírgyártásban, s nagyszabású elképzelései voltak a közlekedés, szállítás modernizálása terén. A vasút jóvoltából ugyanis valósággá válhatott azoknak a szárazföldi térségeknek a bekapcsolása a világpiac áramába, amelyek

addig tengeri kijárási híján, a rendkívül magas szárazföldi szállítási költségek miatt el voltak zárva attól. Sina György egy Bécsből Sopron és Győr érintésével Triesztig nyúló vasúthálózat kiépítésének tervével állt elő.

A Duna hasznosítására 1829-ben megalapítják az első Duna Gőzhajózási Társaságot, amelynek tőkéjét Sina György adja. A társaság első gőzhajója I. Ferenc császár nevét kapja, a másodikat Argónak keresztelik. Ötven gőzhajójuk Bécsből és Budapestről fut ki Zimony, Galac, Várna, Trapezunt, Tesszalóniki, Szmirna, Rodosz, Szíria és Alexandria felé.

Tulajdonképpen közlekedési infrastruktúrális vállalkozásnak tekinthető a Lánchíd építésében való részvétele is. Kétségtelen, hogy a Lánchíd napjainkra a Magyarországot reprezentáló legfontosabb tárgyi szimbólumok egyikévé vált. Ismert, hogy az ötlet Széchenyi Istvántól származik, a megvalósítás pénzügyi feltételeinek megteremtésében azonban a kezdetektől kiemelkedő szerep jutott Sina Györgynek. Nem véletlen, hogy a Lánchíd részvényein az állt: „Alapítá br. Sina György”. Mindezek mellett Sina György a Monarchia legnagyobb földbirtokosává, a Sina-bankház révén pedig egyik legbefolyásosabb pénzügyi befektetőjévé, az osztrák kormány hitelezőjévé vált.

Kétségtelen, hogy ezt a sokszínű és hatalmas vállalkozást Sina György hozta létre, de ő sem a nulláról indult. A család első bécsi letelepült tagja idősebb Sina Simon volt, akinek vagyona, vállalkozásának léptéke meg sem közelíti az őt követő generációét, de a családot mégiscsak ő emelte be a magyar arisztokrácia soraiba. 1818-ban ő és fia bárói címet kapott.

Idősebb Sina Simon, mint annyi más a Habsburg Birodalomban akkoriban tevékenykedő kereskedő, török alattvaló volt. E török alattvalók legnépesebb csoportját a

„görögök” tették ki, ahol a *görög* elnevezés nyelvi-népi sokszínűséggel együtt járó vallási kategóriát jelölt. E görögök túlnyomórészt a mai Görögország északnyugati határát övező régióból származtak, bár egy más eredetű bevándorló hálózat révén Tesszáliából, sőt a Kis-Ázsia közvetlen szomszédságában fekvő Khiosz szigetéről is érkeztek Bécsbe. Egy részüket „cincár” vagy „makedovlah” néven emlegették. Ők eredetileg vlahok, balkáni oláhok voltak, akik a görögkeleti egyház befolyására, illetve az általuk úzított kereskedőtevékenység szükségletei miatt áttértek a görög nyelv használatára. A cincárok szülőföldjének legfontosabb települése a mai Albániához tartozó Moscopolis volt, ahonnan a Sina-család is származott. A hatvanezer lakosú Moscopolis a 18. században fontos állomása a Konstantinápolyt Velencével, később pedig Béccsel összekötő fő kereskedelmi útvonalnak. A Balkán kereskedelmi és ipari központja, önkormányzattal, céhszervezettel, felsőoktatási intézményekkel, könyvtárakkal és nyomdával rendelkezik. Miután a török katonaság 1770 körül feldúlta, ahogy idősebb Sina Simon, úgy sokan mások is elmenekültek, hogy aztán később véglegesen a Monarchiában telepedjenek le.

Gazdasági tevékenysége alapján azonban a görög kereskedődiaszpórát két részre oszthatjuk. Első és nagyobb létszámú csoportjuk már jóval korábban megjelent a törökök által elfoglalt országrészben és Erdély területén. Ezek az ortodox vallású ottomán alattvalók, hegyvidéki falvak, kisvárosok lakói, észak felé indultak el, követvén a vándorkereskedelem útvonalait. Döntően kiskereskedelmet folytattak a legkülönbözőbb termékekkel, kihasználva minden lehetőséget, amit csak állomáshe-lyeik gazdasági élete nyújtott. Erdélyben a 17. század elejétől kezdtek véglegesen megtele-

pedni, a 18. század elejétől pedig már Magyarországon is tömegesen megjelennek. Többségük a Dunától keletre és északkeletre eső területeken, valamint a Duna–Tisza-közén telepedett le. Miután a sorozatos háborúk után alig folyt árucsera az országban, a görögöknek gyakorlatilag nem volt vetélytársuk.

A második görög kereskedő diaszpóra jelentős hányadában az előzőből alakult ki, de mégsem szabad pusztán egy újabb fejlődési fázisnak tekinteni. Fő tevékenysége most már döntően az Oszmán Birodalom és a Habsburg Császárság közötti nagykereskedelem szempontjából kedvező földrajzi fekvése miatt az újonnan érkezők közül sokan választották Pestet telephelyül. Más, döntően keletmagyarországi városok görög kompániáinak korábban letelepült tagjai közül is sokan költöztek át ekkor Pestre, s tették együttesen Pestet országos jelentőségű kereskedőközponttá. A pesti kereskedelmi testületek tagságának kétharmada 1780-ban közülük került ki.

Persze amikor Sina György lett a Monarchia leggazdagabb embere, akkorra már elapadt a korábbi nagy görög bevándorlási hullám. A kereskedelemben először bécsi nagykereskedők léptek a helyükbe, a terménykereskedelemben játszott szerepüket pedig a század végétől a zsidó kereskedők vették át. Számos, üzleti tevékenységét a 18. században indító és jelentős vagyont felhalmozó görög család – mint a Dumcsa, Lyka, Manno, Nákó, Szacellár, Takátsy, Vrányi és a Derra család – azonban a nemesítés után is folytatta kereskedelmi tevékenységét. A Derra családot, amely szintén Moscopolisból származott, házassági kapcsolatok fűzték a Vrányi és a Sina családhoz is. Mindez összefüggött azzal, hogy a nyelvi-népi szempontból igen heterogén összetételű görög kereskedők egységét

sokáig a közös görögkeleti vallás biztosította, ez volt identitásuk meghatározó eleme, amelyet sokszíniűen keveredő etnikai, nyelvi, kulturális, sőt foglalkozási identitás egészített ki.

A Sina család tagjai esetében azonban nem kétséges, hogy különösen szoros kapcsolatot ápoltak az 1832-ben létrejött Görög Királysággal. A diplomácia terén az osztrák állampolgár Sina György 1834-től haláláig főkonzul, Sina Simon pedig a visszatelepülés nélkül is lehetővé tett görögországi honosítását követően 1858-tól a Görög Királyság bécsi, müncheni és berlini nagykövete lett. Mindketten reprezentatív épületekkel ajándékozták meg az újkori görög állam fővárosaként még csak formálódó Athént. Akár szimbolikusnak is tekinthetjük, hogy az athéni Akropolisszal átellenben a Nimfák dombján teljes egészében Sina György adományából felépülő Athéni Csillagvizsgáló és a Lánchíd alapkövetételére egyaránt 1842 augusztusában került sor. Adományai révén Sina Simon is szimbolikus kapocs Magyarország és Görögország között. 1856-ban, apja halálának évében, annak emléke előtt tisztelegve bejelentette, hogy magára vállalja az Athéni Akadémia felépítésének teljes költségét. Bár az épület 1887-es átadását már nem érthette meg, Athén központját díszítve az ma is ott áll az Akadémia és Sina utcák sarkán.

IRODALOM

- Bácskai Vera: A görög kereskedők szerepe a főváros polgárosodásában, Budapesti Negyed. 14, 4, 54,
 Kerényi B. Eszter (2006): A magyar kultúra görög mecénása. Budapesti Negyed. 14, 4, 54,
 Λάιος Γεώργιος Σ. (1972), Σίμων Σίνας, Αθήνα, Γραφείων Δημοσιευμάτων της Ακαδημίας Αθηνών.

Magyarországon mai is él egy néhány ezres, aktív, sokszíniű közösségi életet élő görög kisebbség. Közismert, hogy a mai magyarországi görögök nem közvetlen leszármazottai a 18–19. századi görög kereskedő diaszpórának, mégis e hagyomány folytatóinak tekinthetik magukat. A Magyar Tudományos Akadémia a Magyarországi Görögök Kutatóintézetével közösen 2006 novemberében a magyar tudomány ünneppsorozata keretében felavatta Széchenyi István és Sina Simon emléktábláját az MTA Nádor utcai irodaházában. Ezt követően az MTA Főtitkára és a Magyarországi Görögök Kutatóintézetének Igazgatója Sina Simon-éremet alapított, amelyet a legjelentősebb magyarországi egyetemek rektoraiból és az alapítókból álló kuratórium ítél oda a magyar tudomány legjelentősebb mai mecénásainak. Az eddigi két jutalmazott a Richter Gedeon Rt. és a Paksi Atomerőmű Zrt. volt. A díj idei ünnepélyes átadására a Magyar Tudományos Akadémia Nagytermében 2010. szeptember 18-án, Sina Simon születésének kétszázadik évfordulója alkalmából rendezett nemzetközi konferencián került sor.

Kulcsszavak: *görög kereskedők Magyarországon, Lánchíd, mecénátúra, Magyar Tudományos Akadémia*

- Athéni Akadémia, Athén
 Lanier, Amelie (2006): Az osztrák kereskedelem-politika és a görögök. Budapesti Negyed. 14, 4, 54,
 Seirinidou, Vasso (2006): Görög diaszpóra a Habsburg Monarchiában (17–19. század). Budapesti Negyed. 14, 4, 54,